Lektionspaket: Från idé till framförande

Fem filmer som stöd genom talskrivningsprocessen

Om lektionspaketet

Filmerna är framtagna av Norden och världen och Ta Ordet! och guidar eleverna genom den retoriska arbetsprocessen, från den första idén till ett genomfört tal. Varje film är ungefär fem minuter lång, kombinerar en kort teoretisk förklaring med praktiskt arbete och avslutas med en sammanfattning. Filmerna kan användas som introduktion eller repetition. Efter varje film utvecklar eleven en avgränsad del av sitt eget tal.

Tid	Arbetsform	Nivå	Material
1–3 undervisningsenheter á 90 minuter	Enskilt, par och grupp	Introducera och utveckla	Fem filmer och ett eget tal

Syfte och lärandemål	Lärarens förberedelse
Syftet med övningen är att eleverna ska använda den retoriska arbetsprocessen för att stegvis utveckla ett eget tal. Filmerna ger korta förklaringar, medan uppgifterna gör processen konkret och möjlig att återvända till. Efter övningen ska eleven kunna: • formulera syfte, mottagare och en fungerande tes • utveckla argument och ordna innehållet i en tydlig struktur • göra medvetna språkliga val för ett tal som ska höras • planera, öva och justera sitt framförande • beskriva hur egna val kan påverka talets tydlighet och genomslag	**Material:** De fem filmerna, uppspelningsmöjlighet, elevens arbetsdokument eller anteckningar samt valda övningar ur övningsbanken. **Förkunskaper:** Inga formella förkunskaper krävs. Om en enskild film används behöver eleverna känna till den föregående delen av processen. **Förbered:** Bestäm om klassen ska följa hela serien eller arbeta med utvalda filmer. Formulera en tydlig talsituation och välj högst en eller två stödövningar per film. Planera respons på den del eleverna arbetar med just då.

Didaktisk tanke	Observera och modellera	Vanliga svårigheter	Tillgängliga alternativ
De korta filmerna delar upp en komplex process i hanterbara steg. Eleverna får pröva direkt, spara mellanversioner och revidera sina val.	Använd gärna samma exempel genom hela serien. Visa vad eleven ska ha gjort efter varje film, inte bara vad hen ska förstå.	Elever börjar skriva ett färdigt manus för tidigt eller ser filmerna passivt. Avgränsa uppgiften och låt varje film följas av en konkret handling.	Filmerna har norskt tal och svensk text. Pausa, se om delar och anpassa tempot. Eleven kan arbeta muntligt, med stödord eller utifrån ett exempel. En film kan användas fristående.

Genomförande
1. Presentera talsituationen och visa de fem stegen: syfte och idé, argumentation, disposition, språk och framförande. 2. Ge en fokusfråga före varje film. Visa filmen en gång i sin helhet och spela vid behov upp valda delar igen. 3. Låt eleverna genomföra filmens avgränsade uppgift i sitt arbetsdokument. De ska producera något konkret efter varje steg. 4. Låt eleverna dela sitt arbete i par eller mindre grupper. Responsen ska gälla den aktuella delen, inte hela talet. 5. Ge tid att revidera. Eleverna sparar gärna tidigare versioner så att de kan se hur talet utvecklas. 6. Efter film 5 framför eller spelar eleven in hela eller delar av talet och väljer ett nästa steg.

Instruktion till eleverna	Exempel på analysfrågor
Du ska utveckla ett eget tal i fem steg. Efter varje film arbetar du vidare med en avgränsad del. Spara dina anteckningar och mellanversioner. Filmerna ger stöd och exempel, men valen i talet är dina. *Efter varje film skriver du kort:* • *Det här har jag bestämt eller skrivit.* • *Det här ändrade jag efter respons eller högläsning.* • Det här behöver jag undersöka eller pröva vidare.	• Vilket steg förändrade ditt tal mest? • Hur påverkade mottagaren dina val? • Vad upptäckte du när du läste eller framförde texten högt? • Vilken tidigare del behöver du återvända till? • Vilket är ditt viktigaste nästa steg?

Uppföljning och reflektion	Nästa steg
Ge respons på en sak i taget och knyt den till det aktuella steget. Fråga hellre vad eleven vill uppnå och vilken effekt ett val kan få än om texten eller framförandet är ”bra”. Exempel: ”Jag förstår din tes som …” eller ”När du gör … blir budskapet tydligare för mig eftersom …”.	Låt eleven genomföra talet för en verklig eller tydligt föreställd mottagare. Efter framförandet väljer eleven en del av processen att återvända till och beskriver vad hen skulle behålla eller förändra nästa gång.

Genomgång av de fem filmerna

Film och partes	Fokusfråga	Elevens uppgift	Förslag på övningar
Film 1: Vad vill du uppnå med talet Intellectio och inventio	Vad ska publiken förstå, känna eller göra? Vem talar du till och varför spelar ditt tema roll?	Formulera syfte, mottagare och en preliminär tes. Ta fram minst tre möjliga idéer innan du väljer.	Sinnesresearch Finn topiken Skrivtärningen Vem vill veta vad
Film 2: Argumentation / Inventio	Vad vill du övertyga publiken om? Vilka skäl och exempel kan få betydelse för just denna publik?	Skriv en tydlig tes, två eller tre argument och ett möjligt motargument. Markera vilket stöd eller exempel varje argument behöver.	Finn topiken Speed arguing För och emot
Film 3: Disposition / Dispositio	I vilken ordning blir innehållet lättast att följa och mest verkningsfullt?	Gör en disposition med inledning, nödvändig bakgrund, argument i vald ordning och avslutning. Motivera minst ett ordningsval.	Rangordna i abstraktionsstege I Rangordna i abstraktionsstege II
Film 4: Språk / Elocutio	Hur ska talet låta när någon hör det? Vilka ord och formuleringar gör budskapet tydligt, levande och passande för situationen?	Bearbeta ett kort avsnitt. Läs det högt, markera vad som är svårt att säga eller förstå och skriv om. Pröva minst ett medvetet språkligt grepp.	Stilfigurer Välj lämpligaste ord Blomsterspråk Äppelövning
Film 5: Att hålla talet / Memoria, actio och pronuntiatio	Hur kan röst, kropp, blick och manusbruk hjälpa innehållet att nå fram? Vad behöver du kunna fritt och var behöver du stöd?	Gör stödord eller innehållsblock. Öva 30–60 sekunder med fokus på ett valt grepp. Beskriv vilken effekt du vill uppnå och vad du vill justera.	Väcka rösten Hela kroppen talar Ge tanken tid Uppräckt hand Lyssnarkaraktärer